

Mödet den 24de Februar.

Hr. Prof. *Westergaard* forelagde en Afhandling om den anden eller Sakiske Art af Akhæmenidernes Kileskrift, som vil blive optaget i Selskabets Skrifter, og meddelte derhos en Udsigt over det historiske Indhold i hine Indskrifter og dets Forhold til Herodots Beretning. Den ældste akhæmenidiske Indskrift, som kjendes, findes ved Murgháb paa Ruinerne af det gamle Parsargada, hvor Cyrus' Gravsted var, og den hidrører fra selve Perserrigets Stifter, Cyrus, men indeholder kun de faa Ord: Jeg Cyrus (Kurush), Konge, Akhæmeniden. De betydeligste af disse Kileskrifter skyldes Darius, Hystaspes Søn, som i den store Indskrift ved Behistán har givet en udførlig Fremstilling af Begivenhederne i sine første Regjerings Aar. Darius begynder her med Fremsættelsen af sin Afbyrd, og nævner sin Fader Vishtáspa og dennes nærmeste Forfædre Arsháma, Ariyáramna, Chishpish og Hakhámanish, „efter ham ere vi kaldte Hakhámanishiyá, Akhæmenider, fra gammel Tid af have vi været mægtige, fra gammel Tid af er vor Æt kongelig. Otte af min Slægt have været Konger för mig, jeg (Dárayavush) er den niende, i en dobbelt Linie ere vi Konger.” Denne Angivelse stemmer nöie med Herodots Fortælling. Af de otte der för ham have været Konger, nævner Darius her kun sine fem nærmeste Forfædre fra Vishtáspa op til Stamfaderen Hakhámanish i den ene Ællinie, hvortil han selv hørte; af de tre andre Konger i den anden Linie nævner han senere ikkun de to Cambyses og dennes Fader Cyrus, medens Herodot forsyner os med den tredie, nemlig Cyrus' Fader Cambyses, som blev gift med Mandane, Datter af Mediens sidste Konge, Astyages. Denne Cambyses var sikkerlig en Søn af Chishpish og Sønnesøn af Hakhámanish, som det fremgaaer af Herodots VII, 11, hvor han lader Xerxes opregne sine Forfædre, Darius, Hystaspes, Arsames, Armnos, Teispes,

Cyrus, Cambyses, Teispes og Achæmenes; thi denne Liste er kun for saavidt urigtig, som den lader begge Linierne, der begynde med Teispes eller Chishpish og saaledes vare samtidige, følge efter hinanden, hvorved Teispes' Navn er gjentaget to Gange. Akhæmenidernes Familie hørte til Pasargaderne, der efter Herodot (I, 125) var den mægtigste af de ti Folkestammer, der beboede det egenlige Persien; men den kan ikke have været nogen meget gammel Familie, da Stamfaderen maa have været omtrent samtidig med Mediens Konge Cyaxares. Da Persien ifølge Herodots Fortælling udgjorde en Del af det mediske Rige, maa Darius' Angivelse i Behistân-Indskriften, at hans Slægt fra gammel Tid af har været kongelig, nærmest forstaaes derhen, enten at hans Forfædre før Cyrus havde været Underkonger i Persien under Medernes Overherredømme, eller blot at hans Slægt den Gang var den mægtigste og mest ansete i Landet, hvorfor det var naturligt, at Astyages, naar han frygtede for at gifte sin Datter bort til en Meder, passende til hendes Stand, netop i denne Akhæmenidernes Familie valgte til Svigersøn den, som ved sin Fødsel vel da var sin Slægts Overhoved, men som Astyages paa Grund af Persiens underordnede Forhold gjerne kunde have anset for altfor ubetydelig til derfra at vente nogen Fare for sin egen Sikkerhed. Denne Cambyses' og Mandanes Søn, Cyrus, var saaledes Fætter til Arshâma, Darius' Bedstefader, og dette Aldersforhold fremgaaer ogsaa af Herodots Fortælling; thi da Cyrus efter 29 Aars Regjering drog mod Massageterne, ledsagedes han paa dette Tog af Hystaspes; men Cyrus som blev ængstet af en ulykkespaaende Drøm, der viste ham den unge Darius med Vinger paa Skuldrene, overskyggende Asien og Europa, og som derfor frygtede for denne, sendte Hystaspes tilbage til Persien forat bevogte sin ældste Søn, som den Gang endnu ikke havde den fornødne Styrke til at bære Vaaben.

Darius meddeler intet om Cyrus' Historie; han begynder sin Fortælling med sin Frænde, Cyrus' Søn Cambyses, Kambujiya,

som för ham var Konge der, og dennes Broder, som her kaldes Bardiya, men af Herodot Smerdis, uden at det er let at see, hvorfra dette *s* i Begyndelsen af Navnet er kommet, der i alle tre Kileskriftsprog fattes, medens Æschylus (Pers. 745) har bevaret et Kongenavn Merdis, som kun afviger fra det persiske Navn i Ombytningen af *b* og *m*, der vel nærmest hidrøre fra, at dette Navn er kommet til Grækerne igjennem det Babylo-niske hvor disse to Bogstaver *b* og *m* løbe sammen, og i Skriften tildels udtrykkes ved samme Tegn; forresten findes den samme Ombytning af *b* og *m* i andre persiske Navne, hvori det persiske *baga*, Gud, er ombyttet med græsk *Μεγα*. Hin Bardiya eller Smerdes, siger Darius, havde baade Fader og Moder tilfælles med Cambyses; Cambyses dræbte ham, men Drabet blev ukjendt for Folket; derpaa drog Cambyses til Ægypten (Mudráya), hvorefter Folket faldt fra, Löggen blev mægtig over Landene, i Persien, Medien og i andre Lande. Denne korte Udsigt over Cambyses' Forhold til Broderen stemmer med Herodot, kun i Tiden afvige de noget, idet Smerdes ifølge Indskriften blev dræbt før Cambyses drog til Ægypten, medens Herodot lader ham følge med paa dette Tog, hvor Cambyses blev fortrydelig over, at han var den eneste Perser, som havde formaaet næsten at spænde den Bue, som Ichtyofagerne havde bragt med sig fra den æthiopiske Konge, hvortil ingen af de andre Perser have været i Stand (III, 30), og derfor hjemsendte ham til Persien; først nogen Tid derefter lod Cambyses ængstet af en Dröm ham dræbe ved Gilding Prexaspes. Men begge er enige i at Drabet skete hemmeligt, hvad der bidrog til at Magerens kort derpaa følgende Usurpation kunde lykkes. Om denne fortæller Darius: En Mager ved Navn Gaumáta kom fra et Bjerg Arakadri i Pishiyauváda den fjortende i Maaneden Viyakhana. Han lói for Folket og sagde: jeg er Bardiya Cyrus' Søn og Cambyses' Broder. Folket vendte sig da fra Cambyses til denne, baade Persien, Medien og andre Lande, han bemægtigede sig Riget d. 9de i Maaneden Garmá-

pada; derefter døde Cambyses, hvorved i Indskriften bruges et Udtryk *uvámarshiyush*, der synes at betyde, ved selvoldt Død; ligesom Herodot fortæller, at Cambyses paa Efterretning om Magerens Usurpation under Broderens Navn, brød op fra Ægypten og ved Byen Agbatana i Syrien saarede sig selv tilfældigvis i Laaret, hvad der voldte hans Død efter en Regjering af syv Aar og fem Maaneder. Derimod nævner Herodot ikke Navnet Gaumáta, men siger udtrykkelig (III. 61), at han ikke alene lignede Smerdes, men ogsaa havde det samme Navn. Broderen Patizithes nævnes ikke af Darius, skjönt han ifølge Herodots Fremstilling, var den egenlige Ophavsmand til denne Usurpation. „Det Rige, fortsætter Darius, som Mageren Gaumáta fratog Cambyses, tilhørte fra gammel Tid af vor Familie. Mageren Gaumáta fratog Cambyses baade Persien og Medien og de andre Lande, han handlede efter eget Tykke, han blev Konge. Ikke var der en Mand, hverken Perser, eller Meder, eller nogen af vor Slægt, som vilde fratage Mageren Riget. Folket frygtede for hans Grumhed, og han vilde have dræbt det hele Folk, som før havde kjendt Smerdes, for at man ikke skulde faae at vide, at han ikke var Cyrus' Søn. Ingen vovede at modsætte sig denne Mager, indtil jeg (Darius) kom.” Mordet paa Smerdes, siger Herodot, var skeet hemmeligt, kun faa vidste det, de fleste troede at han endnu var i Live, og selv Cambyses Forsikkring paa Dødslejet om det modsatte blev ikke troet; man holdt det for aldeles usandsynligt, at Mageren skulde af sig selv have tilegnet sig Regjeringen (III. 66), og i de syv Maaneder Gaumáta, den falske Smerdes efter Herodot regjerede, levede han skjult indenfor Kongeborgen, som han ingensinde forlod, ligesaa lidt som han kaldte til sig nogen af de fornemme Perser. Herodot taler intet om hans Grumhed, tværtimod siger han, at han viste store Velgjerninger mod alle sine Undersaatter, idet han lovede dem Fritagelse for Krigstjeneste og Afgifter i tre Aar, saa at alle asiatiske Nationer med Undtagelse ene af Perserne, savnede ham meget, da han var død. Begges Beretninger om Magerens

Opførsel kunne gjerne være paalidelige; de ere kun seet fra et forskjelligt Synspunkt; thi ligesom Mageren efter Herodots Fortælling lokkede for de undertvungne Folkeslag, er det naturligt, at han paa den anden Side har gjort eller villet gjøre hvad han kunde, for at sikkre sig Magten, navnlig ved at dræbe de Personer, som havde kjendt den virkelige Smerdes, og som derfor kunde röbe ham, för hans Magt var blevet tilstrækkelig befæstet; men saadanne Forholdsregler maatte især ramme Perserne, og det er ikke saa underligt, at Darius ene har mærket sig denne Side af hans Opførsel.

Om Magerens Drab har Herodot en udförlig Beretning. Han lader Otanes först fatte Mistanke om hans Bedrag, og da han ved sin Datter Fædyne, havde skaffet sig Vished, meddelte han Sagen til Aspathines og Gobryas, der ogsaa havde fattet samme Mistanke og derfor ikke tvivlede om Rigtigheden af Otanes Beretning om Magerens Bedrag. Disse tre forbandt sig derefter med Intafernes, Megabyzos og Hydarnes. Til samme Tid kom Darius fra Persien til Susa, og blev optagen i deres Forbund; men ligesom han paa sin Side troede at være den eneste der kjendte Sagens sande Sammenhæng, og derfor var ilet fra Persien med det Forsæt at fælde Mageren, saaledes var det ogsaa ham, der ved sin Raskhed og Bestemthed nödte de andre Forbundsfæller til uden Ophold at sætte deres Planer i Udförelse; hvis Resultat blev Drabet af Mageren ved Darius' Haand og af dennes Broder, og som Følge deraf et almindelig Blodbad paa alle Magerne som Perserne traf paa. Darius derimod i sin Indskrift fatter sig i Korthed; han siger blot: jeg dyrkede Auramazda, Auramazda ydede mig Hjælp; den 10de i Maaneden Bágayádi dræbte jeg med mine tro Mænd Mageren Gaumáta og hans fornemste Folk. Paa et andet Sted i Slutningen af samme Indskrift nævner Darius de sex Personer, som stode ham bi i Drabet paa Mageren. Antallet stemmer med Herodots og fem af Navnene, skjönt ikke i den Orden hvori Herodot anförer dem som delagtige i Daaden. Darius begynder

med 1) Vindafrana (Intafernes), Søn af Vayaspara, dernæst nævnes 2) Utána (Otanés) Søn af Þukhra, 3) Gaubruva (Gobryas) Søn af Marduniya, 4) Vidarna (Hydarnes) Søn af Bagabigna, 5) Bagabukhsa (Megabyzos) Søn af Daduhaya, og 6) Ardumanis Søn af Vahuka. Kun det sidste Navn er forskjelligt fra Herodot, der i Stedet for dette har Aspathines, hvad kun kan være en Hukommelsesfeil hos ham; Navnet selv er aldeles persisk, og en Aspathines nævnes og afbildes som Darius' Pilebærer paa det Basrelief, der findes over Kongegraven ved Persepolis. Nogen større Uoverensstemmelse findes i Angivelsen af Fædrenes Navne. Herodot nævner tre af disse, hvoraf kun det ene, Mardonios, Marduniya, er fælles, medens derimod Navnet paa Megabyzos Fader Zopyros ikke stemmer med Daduhaya, og Navnet paa Otanes Fader Farnaspes er aldeles forskjelligt fra Þukhra. I denne Henseende er vistnok Angivelsen hos Darius den rigtige, og det samme maa ogsaa antages om Stedet, hvor Mageren blev fældet, som Herodot henfører til Susa, men Darius til en Borg Sikþauvatis i Landskabet Nisæa, en Del af Medien, ligesom det ogsaa vilde være det naturligste, at Mageren helst dvælede paa et Sted, hvor han var sine egne Stamfrønder nærmest. Darius henfører vel ikke udtrykkelig Gaumáta til Medien, men det gjør Herodot, der tillige beretter (I, 101), at Magerne var en af de sex Folkestammer, hvoraf Mederne bestod, iblandt hvilke de synes at have indtaget samme Stilling som Leviterne blandt Jöderne, nemlig udgjort en egen Præstestamme.

Efter Drabet paa Mageren lader Herodot de syv Forbundsvenner raadslaae om Sagerens Stilling, hvorved Otanes anbefalede en demokratisk, og Megabyzos en oligarchisk Regjeringsform, medens Darius forsvarede den monarkiske. Hans Mening vandt de övrige fires Stemmer for sig; og der blev besluttet at vælge en af dem til Konge; dog var Otanes saa demokratisksinde, at han frabad sig denne Ære, da han hverken önskede at regjere eller blive regjeret, og afstod sin Ret til Tronen paa det Vilkaar, at ingen skulde have at byde over

ham eller hans Efterkommere til evig Tid; hvad de andre sex indrømmede ham, hvorhos de vedtog at stige til Hest den følgende Morgen, og den skulde da være Konge, hvis Hest først vrinskede ved Solens Opgang. Ved et Konstgreb lykkedes det Darius' snilde Staldmester Öbares, at bevæge dennes Hest til at vrinske i rette Tid og derved at erhverve sin Herre Tronen; Darius belønnede ham ved til hans Ære at opreise et Stenbillede, som forestillede en Mand til Hest, med Indskrift: Darius Hystaspes Søn erholdt Herredømmet over Perserne ved sin Hests og Staldmesters Snildhed. Om denne Raadslagning og Staldmesterens Snildhed taler Darius ikke i sin Indskrift. Men skjönt hele denne Herodots Fortælling vistnok er betydelig udsmykket i sine Enkeltheder, er det dog aldeles ikke usandsynligt, at en Raadslagning virkelig har fundet Sted efter Magerens Drab, ikke om den fremtidige Regjeringsform, men vel om den fremtidige Konge, da de alle syv hørte til Persiens fornemste og mægtigste Mænd, som vel kunde gjøre Fordring paa den ved deres fælles Daad ledigblevne Trone; ei heller vilde det have været saa aldeles uklogt handlet, om Otanes havde foretrukket det mindre visse for det større uvisse, og frivillig trukket sig tilbage fra Valget paa det Vilkaar, Herodot anfører; og det synes tværtimod saa meget mere rimeligt, at dette eller noget lignende virkelig er foregaaet, siden Herodot tilføjer (III, 83), at Otanes Familie endnu (altsaa paa hans Tid) var den *eneste* fri Familie i Persien, der havde den Forret ikke at adlyde, uden den selv vilde, naar den kun ikke overtraadte de persiske Love; en Forret som ikke ene kunde hidrøre fra Delagtighed i Magerens Drab, da i saa Fald de andres Familier sagtens vilde have været i Besiddelse af samme. Den anden Del af Herodots Fortælling er vel heller ikke blottet for al Sandsynlighed; den siger dog i sin Almindelighed kun, at man i Stedet for at udsætte sig for Tilfældighederne af en Lodtrækning eller et frit Valg af Perserfolket, foretrak at overlade Valget til Gudernes Dom og Afgjørelse ved et helt naturligt og

i og for sig selv ubetydeligt Varselstegn, og at Darius Staldmester ved sin jordiske Snildhed forekom Gudernes Dom eller henledte den til den rette. I sin Indskrift omtaler Darius vistnok, at Herredømmet over Perserne fra gammel Tid tilhørte hans Familie, men han optræder dog ikke som Legimitetens Talsmand, og kunde heller ikke vel gjøre det, da hans Fader endnu levede; men han siger her og ofte: ved Ormazds Naade blev jeg Konge, Ormazd gav mig Herredømmet; hvad der synes at tyde paa at det ikke var hans Afbyrd ene, der forskaffede ham Tronen.

Derefter fortsætter Darius: Det Herredømme, som var taget fra vor Familie, det erhvervede jeg tilbage; jeg satte det paa sin Plads som det var för, saa gjorde jeg det; de Altere (Áya-dana) eller den Gudsdyrkelse som Mageren Gaumáta havde omstyrtet, gjenoprettede jeg, og for Folket dets Tjeneste, Plads og Hæder, og for Familierne hvad Mageren havde berövet dem. Jeg satte Folket paa sin Plads, baade Persien og Medien og andre Lande, som det för havde været, bragte jeg det rövede tilbage. Ved Ormazds Naade gjorde jeg det. Jeg bestræbte mig for at sætte min Familie paa sin Plads, som för, saaledes bestræbte jeg mig ved Ormazds Naade, den Gang da Mageren ikke havde fortrængt vor Familie. Darius sögte at bringe Sagerne i sin gamle Gang; men mærkelig er den ene Sætning med Hensyn til Gudernes Dyrkelse, som jeg her blot skal beröre. Den viser en Modsætning imellem Magernes og Darius' Tro, der vel turde tyde hen til en Modsætning og Kamp imellem Magernes, med de vestasiatiske Nationers mere overensstemmende og paa Naturdyrkelsen grundede, Gudelære og den fra Nord-Iran fremtrængende Zoroastriske mere philosophiske Tro; en Fremtrængen som det synes at Darius væsenlig har fremmet, selv hos sine egne Landsmænd; thi deres Gudelære saaledes som den fremstilles i Korthed af Herodot (I, 131) var aldeles forskjellig fra den nordiranske Dyrkelse af Ormazd, hvis Navn Herodot end ikke nævner, men som idelig paakaldes af Darius og hans Efterfølgere. Herodots Fortælling om Magernes almindelige

Blodbad ved Gaumátas Död, og den aarlige Höitideligholdelse af denne Dag, paa hvilken Magerne vare fredløse, tyder ogsaa hen paa samme Modsætning og viser, at denne Præstestamme langt fra var höit anseet af Perserne.

Efter sin Tronbestigelse (i Aaret 521 för Chr.), fortæller Herodot, inddelte Darius sit Rige i tyve Satrapier, som han udförlig beskriver. Darius synes at tyde hen dertil i det ovenfor anförte Sted, men derimod giver han os udförlig Underretning, om den Möje han udstod og de Kampe han udholdt, forat sammenholde hvad han havde vundet, hvoraf Herodot kun meddeler nogle faa Træk. Kort efter Magerens Drab, altsaa vel samme Aar som Darius besteg Tronen 521, udbröd en Opstand i Nabolandene Susiana og Babylonien. Paa förste Sted optraadte en Aþrina, Sön af Upadranma, men skjönt Susianerne hyldede denne deres Landsmand som Konge, var dog denne Opstand af ringe Betydenhed. Darius siger blot: jeg sendte til Susa, (men ikke hvem eller hvad), Aþrina förtes bunden til mig, jeg dræbte ham. Af större Betydenhed var derimod Opstanden i Babylonien, og det er den eneste, som Herodot udförlig omtaler. Her optraadte en Babylonier, en Sön af Anaira, ved Navn Naditabira, eller som det egentlig löd Niditbel d. e. efter Rawlinsons sindrige Udtydning, Bels Gave. Om ham hedder det: han löj for Folket i Babylon og sagde, jeg er Nabukdrachara en Sön af Nabunit. Nabunit eller som Herodot kalder ham Labynetos, var den sidste Konge i Babylon, og hans Rige erobrede Cyrus; men Babylonierne fandt sig ikke tilfreds med Persernes Herredömmе, og, som Herodot fortæller, benyttede de hemmeligt Tiden, medens den falske Smerdes herskede, til at ruste sig, for at gjenvinde deres gamle Uafhængighed; og da den saaledes forberedte Opstand udbröd, skete det med største Alvor og Bestemthed. Som Herodot beretter, valgte enhver sig en Kvinde til at tilberede Föden, alle övrige Kvinder dræbtes, med Undtagelse af Mödrene, forat de ikke skulde tære paa den opsamlede Mad. Herodot nævner ikke deres Anförer,

Niditbel. Darius drog selv imod ham. Babylonerne søgte først at hindre Overgangen over Tigris, men det lykkedes Darius at komme over denne Flod, d. 26de i Maaneden Apriyádiya, og faa Dage derefter, den 2den i Maaneden Anámaka*) (thi disse to Maaneder synes at have fulgt umiddelbart efter hinanden), slog han Babylonerne Hær ved Byen Zazána ved Eufrat, hvorfra Niditbel flygtede til Babylon; og fulgtes did af Darius. Den paafølgende Beleiring af denne Stad varede efter Herodot tyve Maaneder, og uagtet al Anstrængelse fra Darius Side, blev den først indtaget ved Zopyros høihjertede Selvopoffrelse og sne-dige Bedrag mod de godtroende Babyloner. I sin Indskrift fatter Darius sig i Korthed: Jeg rykkede mod Babylon; ved Ormazds Naade indtog jeg Babylon, og jeg fangede Niditbel og dræbte ham derpaa i Babylon. Herodot tilføjer, at Darius lod Stadens Mure nedrive og henved tre Tusende af de fornemste Mænd korsfæste. Skjøndt Darius ikke angiver Beleiringens Varighed, fremgaaer det dog af den følgende Fortælling, at han var nødt til længe at holde sig der, uagtet hans Nærværelse høiligen udkrævedes paa andre Steder, under det store Oprør som udbrød og nær truede med at opløse Perseriget; men som dog Herodot aldeles har forbigaaet, idet han lader ham strax efter denne Indtagelse af Babylon drage mod Skytherne.

Om dette Oprørs Enkeltheder fortæller imidlertid Darius udførligt: Medens jeg var i Babylon, faldt fra mig Persien, Susiana, Medien, Assyrien, Ægypten, Parthien, Margiane, Sattegyderne og Sakerne. Heraf synes Opstanden i Ægypten og hos Sakerne at have været af ringe Betydenhed. Den ægyptiske omtaler Darius slet ikke, og om Sakerne taler Darius først i den Del af Indskriften, som senere er blevet tilføjet. Heller

---

*) Maaneden Anámaka (eller den navnløse) falder omtrent sammen med Vintersolhverv efter hvad Rawlinson har oplyst om den babylonske Calenders Indretning, og Slaget ved Zazána fandt saaledes Sted i de sidste Dage af Aaret 521 f. Chr.

ikke blev Opstanden i Susa denne Gang af videre Følger. Den lededes af en Perser Martiya, en Søn af Chinchakhri, som udgav sig for Imanis, uden at det siges hvorfor eller hvad Betydning dette Navn havde for dette Lands Beboere. Disse synes end ikke at have sluttet sig videre til Martiya, tværtimod siger Darius, at da han var i Færd med at drage mod ham (altsaa fra det nærliggende Babylon, med hvis Beleiring han da var sysselsat) grebe Susierne selv denne Høvding og dræbte ham.

Med langt større Farer truede Opstanden i Medien. Her optraadte en Meder, Fravartis, men ikke under sit eget Navn, thi han udgav sig for Khshaparita af Uvakhshataras Æt. Uvakhshatara er Herodots Cyaxares, en Sønnesøn af Dejokes, den første Konge over hele Medien, og Fader til den sidste, Astyages. Denne der blev overvundet af Cyrus og berövet Mediens Trone, döde sönnelös, og Fravartis optræder derfor kun som Faderens Cyaxares' Ætling; men i hvad Forhold Khshaparita stod til Cyaxares eller Astyages, omtales ikke. Den Del af Krigerfolket som var hjemme i Medien sluttede sig til Fravartis, medens den Del saavel af Persere som Mederne, der var hos Darius forblev ham tro; og han udsendte mod hin en Perser Vidarna, der vel sagtens er den samme som deltog i Magerens Drab. Darius fortæller: ham gjorde jeg til Hærfører og sagde, drag hen, slaa den mediske Hær, som ikke kalder sig min. Derpaa drog Vidarna bort; da han kom til Medien, leverede han Mederne et Slag ved den mediske By Maru. Deres Hærfører kunde ikke holde Stand. Ormazd ydede mig Hjælp, ved Ormazds Naade slog Vidarna den fjendtlige Hær d. 27de i Maa-neden Anámaka. Dette maa saaledes have været Aaret efter at Darius slog Babylonerne ved Zazána og medens han ifølge Herodot var sysselsat med Babylons Beleiring (omtr. 520 f. Chr.) Vidarna vandt Slaget over en medisk Hærfdeling, men da han derefter ventede i det mediske Landskab Kampada, indtil Darius selv kom til Medien, har han aabenbart været for svag og Fjenderne for stærke til, at han kunde videre forfølge sin Seir.

Omtrent samtidig blev der kæmpet haardnakket i Mediens vestlige Naboland det bjergfulde Armenien og tilgrændsende Del af Assyrien. Armenien nævnes ikke i den korte Liste, som Darius forudskikker sin Fortælling over de Lande som deltog i dette omfattende Oprør imod ham, men derimod Assyrien, hvoraf Armenien synes at have været betragtet som udgjørende en Del, da ellers en egentlig assyrisk Opstand ikke omtales. Darius siger heller ikke hvem der ledede Armenierne, og det er derfor sandsynligt, at de have sluttet sig til Fraortes. Darius udsendte først som Hærfører en Armenier ved Navn Dádarshis; han traf Oprørerne ved den armeniske By Zuza og slog dem den 6te i Maaneden Īuraváhara (omtrent April 519), og tolv Dage derefter den 18de i samme Maaned ved Fæstningen Tigra. Den babylonske Oversættelse meddeler ved dette og ved enkelte af de følgende Slag Antallet paa de Dræbte og Fangne, et Tillæg som fattes i de to andre Skriftarters Text, ret som om Darius havde anseet det for særligt nødvendigt at vise den semitisk talende Del af sit Rige sin store Vælde og den Straf der havde truffet hans Fjender. Ved Tigra er Tallet imidlertid ringe. Dádarshis fældede ikkun 546 og fangede 520; men kort derefter nemlig den 9de i Maaneden Īaigarchis (thi den svarer til den Maaned der i den babylonske Calender stemmer med Juni), leveredes et nyt Slag ved den armeniske Fæstning Uhyáma, hvor Dádarshis ogsaa blev Seirherre; dog da han ikke rykkede videre frem men ventede der ligesom Hydarnes i Medien, indtil Darius selv kom did, har vel ogsaa Oprøret paa dette Punkt været for stærkt og almindeligt, og Darius udsendte ogsaa nu en ny Hær mod dette Land.

Thi imidlertid synes Babylon at have været indtaget efter 20 Maaneders Beleiring i Efteraaret 519, og Darius kunde derfor sende en ny Hær til Armenien under Anførsel af en Perser Vaumisa. Han traf Armenierne i det assyriske Landskab Achila, hvad der synes at antyde et Fremskridt af Oprøret, idetmindste paa denne Kant. Han slog dem der d. 15de i Maaneden Aná-

maka (Slutningen af December 519 eller Begyndelsen af Januar 518), og som den babylonske Text tilføier nedhuggede af dem 2024. Vinteren har da sagtens standset videre Fjendtligheder i dette Bjergland; men det følgende Foraar, d. 30te *Ḫuraváhara* (omtr. i April 518) angreb Armenierne atter Vaumisa i Landskabet *Autiyára*; men han slog dem paa Flugt, nedhuggede 2045 af dem og gjorde 1559 Fanger. Men desuagtet var Oprøret ikke brudt og Vaumisa blev nødt til at oppebie Darius Ankomst til Medien. Paa den Tid stode saaledes tre Hærførere der i Marken, *Dádarshis* og Vaumisa i Armenien og *Vidarna* i selve Medien, ude af Stand til at faae Bugt med Fjenden, der til forskjellig Tid og Sted havde leveret dem sex Slag.

Darius selv maa have fundet Sagerne Stilling her betænkelig. Han var imidlertid brudt op fra Babylon og havde delt sin Hær, hvoraf han sendte den ene Del mod Persien, medens han selv med den anden drog mod Medien. *Fraortes* rykkede ham imøde, og det kom til et afgjørende Slag ved *Byen Gundrus* i Medien, hvor *Fraortes* blev slaaet den 25de i Maaned *Adukani**) (omtr. Mai 518) og flygtede med sine tro Ryttere til *Raga*, den betydeligste og ældgamle By i det nordøstlige Medien. Darius synes at have dvælet i det sydlige af Landet,

---

*) Denne Maaned nævnes kun paa dette Sted, og dens tilsvarende babylonske Navn er forsvundet. Den maa have faldet för *Garmapada* (Juli), da *Hystaspes* den første i denne Maaned seirede over *Partherne* ved den fra *Raga* ham tilsendte Hjælp, altsaa efter Slaget d. 25de *Adukani*. Paa den anden Side maa den have været nær ved *Ḫuraváhara*, thi den 12te i denne Maaned bleve *Perserne* slaaede af *Artavardiya*, som førte den Del af *Darius* Hær, som han havde sendt did. Da *Ḫaigarchis* ifølge den babylonske *Calender* nærmest svarer til Juni, og *Garmapada* ifølge sit Navn (*Hedens Plads*) maa have været en Sommermaaned, og *Ḫuraváhara* (det stærke Foraar) af samme Grund en Foraarsmaaned og nærmest April, formoder jeg, at *Adukani* nærmest har været Mai, og et Tidsrum af 35 Dage vilde være tilstrækkelig til at bringe en Hær fra Nærheden af *Ecbatana*, hvor *Gundrus* synes at have ligget, til *Raga* og derfra til det nære *Parthien*. För *Ḫuraváhara* har sagtens *Viyakhana* gaaet, da dens Navn, den aabne, aabnende, aabenbarende, synes at hentyde til Begyndelsen af Foraaret, da *Grøden* begynder at spire frem.

maaskee forat kunne være nærmere ved Persien, hvor en af hans Hærførere paa samme Tid kæmpede; og lod derfor Fraortes forfølge ved sin Hær eller ved en Del deraf. Den naaede Fraortes i Raga og fangede ham der tilligemed hans fornemste Høvdinge. Darius behandlede dem grusomt, han siger selv: Fraortes blev bragt til mig; jeg afskar hans Næse, Tunge og Ören, og hudflettede ham; han blev holdt bunden ved min Dör, og hele Folket saae ham; derpaa korsfæstede jeg ham i Ecbatana, og de som vare hans fornemste Mænd, dem hængte jeg i Ecbatana indenfor Fæstningen.

Hermed var Oprøret brudt, men endnu ikke ganske dæmpet; thi Partherne og Hyrkanerne havde ogsaa reist sig og taget Fraortes Parti. Der var Darius' Fader Hystaspes Satrap og han slog ogsaa Partherne, som Darius siger, ved Vispauzatis d. 22de i Maaneden Viyakhana (omtr. Marts 518), altsaa omtrent samtidig med at Darius brød op fra Babylon mod Medien; men det var først, da Darius' Hær havde naaet Raga, og derfra blev sendt ham til Undsætning, at han ved Patigrabana bibragte Partherne d. første i Maaneden Garmapada (omtr. Juli 518) et betydeligt Nederlag, hvorved han nedhuggede 6560 og gjorde 4182 Fanger; og som Følge heraf underkastede disse Lande sig Darius. Ikke bedre gik det deres östlige Naboer Margerne, der ogsaa havde reist sig mod Darius, uden som det synes at anerkjende Fraortes som Herre, men mere forat gjenvinde deres egen Frihed, da det hedder, at de havde taget en Marger, Fráda til Høvding. Margiane udgjorde en Del af Baktrien, og Satrapen der, en Perser ved Navn Dádarshis drog paa Darius' Bud imod Oprørerne og slog dem ligesaa fuldstændigt, som Hystaspes Partherne; da Antallet af de dræbte efter den babylonske Indskrift, beløb sig til 42.3 (men Tallet for Tierne er forsvundet), og af Fanger til 6562. Slaget blev leveret d. 23de i Maaneden Apriyátiya, og vel samme Aar, som Darius var kommen til Medien (altsaa omtr. November 518).

Efter dette Nederlag underkastede Margiane sig, og saaledes var Medernes Opstand fuldstændig tilintetgjort.

Denne Medernes Opstand og den langvarige og haardnakkede Kamp for deres Uafhængighed forbigaaer Herodot aldeles i sin Darius' Historie, skjönt han i Forbigaaende nævner den paa et andet Sted. Ved Omtalen af Astyages Fald (I, 130) siger han, at denne voldte ved sin Haardhed, at Mederne mistede Herredømmet over Asien östenfor Floden Halys, og tilföier, at de siden af Forbittrelse herover faldt fra Darius, men bleve derpaa overvundne i et Slag og atter undertvungne. Herodot mener aabenbar netop denne mediske Opstand, som Darius Hystaspes Sön omtaler i sine Enkeltheder, og den var altfor betydelig til at kunde være forblevet skjult for og ukjendt af Herodot. Men derved bortfalder den Slutning man med Hensyn til hans Levealder har bygget paa hint Sted, idet man ukjendt med hin Opstand, har troet at Herodot mente en langt senere, som fandt Sted 408 f. Chr. imod Darius Nothos, og at han fölgelig ikke blot har oplevet denne, men ogsaa i sin höie Alderdom (han var födt 484 f. Chr.) i Thurium havde tilföiet hin Bemærkning til sit historiske Arbeide, som han 40 Aar tidligere havde forelæst i Athen.

Ligesaa lidt som den mediske omtaler Herodot i Darius' Historie den persiske Del i Opstanden, som dog hellerikke var ringe eller ubetydelig, og vi skylde ene Darius al den Kundskab vi nu besidde desangaaende. Medens han var sysselsat med Babylons Beleiring faldt ogsaa Persien fra ham. Her optraadte en Perser ved Navn Vahyazdata, der boede i Byen Tárava i det persiske Landskab Yutiya. Ligesom Mageren Gaurmáta udgav han sig for Cyrus' Sön, Smerdes eller Bardiya. Troen paa at denne i Virkeligheden ikke var blevet myrdet af sin Broder Cambyses, holdt sig altsaa endnu, og Mindet om hvad Cyrus havde gjort for Persien, og Hengivenheden for hans Börn eller maaskee Utilfredshed med Darius maa have været almindelig her; thi som Darius siger, den Del af Kriger-

folket, som var forblevet hjemme, brød sin Tro; den faldt fra mig og gik over til Vahyazdáta, han blev Konge i Persien. Først efter Babylons Erobring kunde Darius henvende sin Opmærksomhed hertil; men han maa dog have anseet den mediske Opstand for farligere, da han selv drog med den ene Del af sin Hær mod Medien, medens han sendte den anden Del under Artavardiya mod Persien. Darius siger om denne Artavardiya's Hær, at den var baade persisk og medisk, sin egen Hær som fulgte ham til Medien kalder han ene persisk. Dette er maaskee blot en Tilfældighed, hvorvel det kunde antyde, at Darius ikke vel vovede at benytte de mediske Tropper i Kampen mod deres egne Landsmænd og mod en Hövding, som udgav sig for og vel ogsaa blev troet at være en Ætling af deres gamle Kongehus. Da Artavardiya kom til Persien, drog Vahyazdáta ham imøde og leverede ham et Slag ved Byen Rakhá, men blev slaaet d. 12te i Maaneden Þuraváhara, altsaa efter den ovenfor udtalte Formodning Maanedes bör Darius stødte sammen med Fraortes ved Gundrus (eller omtr. April 518). Vahyazdáta flygtede med de Ryttere, der bleve ham tro, til Pishiyaváda; der samlede han sine Tropper, og derfra drog han paa ny imod Artavardiya, men blev atter slaaet ved et Bjerg Paraga, d. 6te i Maanedes Garmapada, omtrent samtidig med det Nederlag Hystaspes tilföiede Partherne (Juli 518). Vahyazdáta blev fanget tilligemed hans fornemste Mænd, og fortsætter Darius: siden korsfæstede jeg denne Vahyazdáta og hans fornemste Mænd i Byen Uvádaidaya i Persien. Vahyazdáta havde imidlertid tidligere sendt en Hær mod Öst ind i Arachosien, hvor en Perser ved Navn Vivána var Darius' Satrap; og denne Hær synes at have fundet Understöttelse hos Arachoterne. Opröererne stødte sammen med Vivána ved et Fort Kápishakanis i Arachosien men bleve slagne der den 13de i Maanedes Anámaka. Dette Slag maa vel antages at have fundet Sted för Vahyazdáta selv blev fanget, altsaa i Slutningen af Aaret 519. Opröererne samlede sig og stødte atter sammen med Vivána i Landskabet

Gandutava, med samme uheldige Udfald, den 7de i Maanedens Viyakhana (omtr. Marts 518); deres Hærfører flygtede tilligemed de Ryttere, der forbleve tro, til et Fort Arshádá i Arachosien, hvorhen de forfulgtes af Vivána, som fangede dem der og dræbte dem, og Arachosien underkastede sig.

En egen Episode danner den Sagartiske Opstand. Sagarterne eller Asagarta var ifølge Herodot (I. 125) en af de fire Nomade-Stammer, der dvælede i det egenlige Persis, og som (VII. 85) talte persisk Sprog. Deres Dragt var en Mellemtung imellem persisk og paktyisk (fra Öst-Iran). De stillede 8000 Ryttere til Xerxes' store Hær; de brugte ingen Vaaben undtagen Dolke, men førte med sig i Kampen flettede Strikker og Læderremme, som de udslyngede mod Fjenderne, og dem som de paa denne Maade fangede, trak de til sig og dræbte. Blandt disse Nomader optraadte en Sagarter, Chiþrantakhma, der ogsaa udgav sig for en Kongesøn ikke af den persiske men af den mediske Fyrstefamilie, og paastod at være en Ætling af Cyaxares' Slægt. Darius sendte mod ham en persisk og medisk Hær under Anførsel af Mederen Takhmaspáda, som slog Chiþrantakhma, fangede ham og førte ham til Darius, der straffede ham omtrent ligesaa haardt som han havde gjort ved Mederen Fraortes. Hans Ören og Næse blevne afskaarne, han hudflettedes og holdtes bunden ved Kongens Dör, hvor hele Folket saae ham. Derefter blev han korsfæstet i Arbela i Assyrien. Tiden for denne Opstand angives ikke, men Darius indfører Fortællingen herom umiddelbar efter den om Fraortes, hvis ulykkelige Skjæbne Sagarteren maatte dele.

Darius havde tilbageerobret Babylon i Efteraaret 519, og var det følgende Foraar brudt op derfra for at betvinge Oprøret i Medien og Persien. Men længe forblev Babylon ikke rolig; thi som Darius fortæller: medens jeg var i Persien og Medien, faldt Babylon anden Gang fra mig; en Armenier ved Navn Arakha, Søn af Hardita, fremstod i Landskabet Dubára i Babylon; han löi og sagde: jeg er Nabukudrachara, Nabunits Søn.

Det babylonske Folk faldt fra mig og gik over til denne Arakha; han bemægtigede sig Babylon og blev Konge der. Darius udsendte en Hær under Anførsel af Mederen Vindafrá. Arakha blev slaet d. 26de i Maaneden Margazana og fanget. Darius lod ham dræbe i Babylon tilligemed hans fornemste Mænd. Denne Opstand synes at være foregaaet samme Aar og kort efter, at Darius forlod Babylon. Omtrent i Mai og Juni havde han selv slaet Mederne og fanget Fraortes, i April og Juli hans Hærfører Perserne. Maaneden Margazana nævnes kun her, og dens Navn er forsvundet baade i den persiske og babylonske Text; den falder sandsynligt omtrent sammen med October, saa at der imellem den 6te Garmapada og den 26de Margazana ligge næsten fire Maaneder; en tilstrækkelig Tid for Darius til at trække Tropper baade fra Persien og fra Medien, hvor han alt tidligere havde faaet friere Hænder. Da nu i den følgende November Margerne vare underkuede af den baktriske Satrap, var ved Slutningen af 518, efter tre Aars Kamp, Roligheden forsaavidt tilveiebragt i Darius' Rige.

Darius slutter denne sin Fortælling om disse Aar med de Ord: Dette er hvad jeg har gjort ved Ormazd Naade af enhver Art. Efterat Hövdingerne vare blevne oprørske, kæmpede jeg 19 Slag, ved Ormazd Naade vandt jeg dem og fangede de 9 Konger; disse nævner han derpaa, i den Orden hvori han har omtalt deres Skjæbne; og blandt disse nævnes først Mageren Gaumáta, skjönt han egenlig ikke var nogen Oprører mod Darius. Det Basrelief som i Forbindelse med Indskriften er indhugget paa Klippen ved Behistán, forestiller til venstre Darius trædende paa Mageren Gaumáta, der ligger paa Ryggen med Armene strakte bedende op mod Kongen, bag hvem staaer hans Buebærer og Spyddrager. Foran ham og med Ansigtet mod ham staae de otte Hövdinger, som havde reist sig mod ham, med bagbundne Arme og et Toug om Halsen, der knytter den ene til den anden. Kongens Figur er den störste, noget mindre ere hans to Mænd, men endnu mindre de overvundne Hövdin-

ger. Over det hele svæver Ormazd i sin Straaleglands. Efter Fuldførelsen af dette Basrelief og Hovedindskriften, har Darius senere, som tydelig sees, ladet indhugge Billedet af en Saker, ligesom de øvrige med bagbundne Hænder og Strikke om Halsen, samt en lille Tillægsindskrift som desværre næsten er ødelagt. Den har handlet om en ny Opstand i Susiana (altsaa en tredie), som blev dæmpet af en persisk Hærfører Gobryas, og om en Kamp mod Sakerne. Darius siger, han drog mod Sakerne. Derefter ere endnu tilbage Navnet Tigrá, (Floden Tigris) og Ordene abiy darayam, henimod Havet, saa at det er klart heraf, at der ikke kan menes Sakerne paa Grændsen af Nord-Iran, men en eller anden Nomade-Horde i Nærheden af Tigris og det sorte Hav, dersom her ikke sigtes til det skythiske Felttog, som Darius med afgjort Uheld foretog 514. Af hvad der er bevaret af det følgende synes der at være Tale om to sakiske Hövdinger; den ene fangede Darius, og det er dennes Billede, der er indhugget, han hed Skunkha (eller Skunkakka som den sakiske Oversættelse har i Overskriften over Billedet). Den anden Hövdings Skjæbne eller Navn kan nu ikke mere erfares.

Om sit Riges Omfang giver Darius Underretning i tre af sine Indskrifter. Ved Behistán nævner han 23 Lande, som Ormazds Naade skjenkede ham, da han blev Konge. Han begynder her med 1) Persien, nævner derpaa de vestlige Lande, 2) Susiana (Uvaja), 3) Babylon (Bábiru), 4) Assyrien (Aþurá), 5) Arabien (Arbáya) og 6) Ægypten (Mudráya med en Form af Navnet der nærmer sig til det hebraiske Mitzraim). Derefter nævnes 7) tyaiy dárayahyá, de paa Havet, altsaa Öerne i Middelhavet, dernæst 8) Sparda, som vistnok er det samme Navn som det hebraiske Spard, og betegner det sydvestlige af Forasien, og 9) Jonien (Yauna). Herpaa følger en ny Række: 10) Medien (Máda) og de vesten derfor liggende, 11) Armenien (Armina) og 12) Kappadocien (Katpatuka). Derefter nævnes alle de østlige Lande: 13) Parthien (Parþava), 14) Drangiana (Zaranka), 15) Haraiva (Aria) imellem Vest- og Öst-Iran; da

16) Chorasmia (Uvárazmis), 17) Baktrien (Bákhtaris), 18) Sogdiana (Sugda) i Nord-Iran. Derpaa følger: 19) det Indiske Land Gandára eller det nordvestlige Stykke af Indien, 20) Sakerne, et almindeligt Navn paa Nomadefolk, og Fortegnelsen slutter da med tre Lande i Öst-Iran fra Nord mod Syd, 21) Pátagus, 22) Arachosien (Harauvatis) og 23) Maka (Herodots *Μαζαί*) i det nuværende Beluchistán. Pátagus er nærmest Herodots Sattagyder, men maa være brugt her som en almindelig Benævnelse paa den nordlige Del af Öst-Iran. Ordet Saker siger Herodot udtrykkelig havde hos Perserne samme udstrakte og almindelige Betydning, som Navnet Skyther hos Grækerne; og skjönt disse to Navne oprindelig tilhørte de nærmest ved Perser og Græker boende Nomadefolk, vare de blevne overførte til alle lignende Horder; og mærkelig nok finde vi hos Babylonerne en tredie Benævnelse med samme Betydning, thi her oversættes det persiske Saka ved Kimri, hvilket gjenfindes ligefrem i Herodots Kimmerier, som man derfor ikke behøver at søge hinsides Kaukasus ved det asovske Hav.

Den anden Folkefortegnelse findes i en Indskrift paa Ydermuren af den Terrasse, hvorpaa Kongeborgen i Persepolis var bygget. Her begynder Darius ligeledes efter Persien, med Susiana og de vestlige Lande, som alle stemme med den nysnævnte Fortegnelse, paa det nær, at der i Stedet for Behistáns Udtryk: (7—9) de paa Havet, Sparda, Jonien, her staaer: Sparda, Jonerne, de paa Fastlandet og de paa Havet; men Meningen er den samme i begge Udtryk. Paa denne Kant var ingen Forandring foregaaet i Omfanget af Darius' Rige; hvad derimod er Tilfældet i Östen. Her anföres nemlig foruden de samme Lande som i Behistán-Indskriften, to nye, hvoraf det ene er Asagarta eller Sagarternes Land, som udgjorde en Del af Persien og bestandig havde hört til Riget; det andet er Hindus, nærmest det nuværende Sind ved Udlöbet af Indusfloden. Det Land er saaledes tilföiet Riget i Tiden mellem disse to Indskrifter Indhuggelse. Herodot omtaler (IV. 44) den

Opdagelsesreise, som Darius lod Caryanderen Skylax foretage fra Kaspapyros i det paktysiske Landskab ned ad Indusfloden, hvorefter Darius undertvang Inderne og blev Herre over Havet der.

Den tredie Folkefortegnelse findes i Indskriften over den Gravhvelving som Darius i en mere fremrykket Alder lod indhugge i Klippen ligeover for Kongeborgen i Persepolis. Denne Fortegnelse indeholder flere nye Navne. Efter at have omtalt Persien begynder den med Medien og Susiana og opregner derefter først de østlige Lande, Parthien, Aria, Chorasmia, Baktrien, Sogdiana, derpaa de sydligere, Drangiana, Arachosien, Sattagyderne, Gandára og Hindus; hvorefter nævnes to Stammer af Saker, den ene Humavarga er aabenbar Herodots Amyrger, der dvælede i Baktrien, derimod er det uvist om den derefter nævnte Stamme med det persisk-klingende Navn Tigra-khanda er at søge sammesteds eller i Nærheden, eller om den har opholdt sig langt vestligere i Nærheden af Babylon, som i Fortegnelsen følger umiddelbart derefter. Imod Östen var saaledes ingen Forandring foregaaet, thi ogsaa Maka, der ikke som i de andre to Fortegnelser anföres i Forbindelse med de østlige Lande, nævnes senere. Af vestlige Lande nævnes i Gravindskriften som i de to andre: Babylon, Assyrien, Arabien, Ægypten, Armenien, Kappadocien, Sparda og Jonien. Derefter følger en ny Stamme af Saker, de hinsides Havet boende, altsaa i Europa, og derpaa Skudra, som utvivlsom er Grækernes Skyther eller det Nomadefolk som ifölge Herodots Vidnesbyrd kaldte sig selv Skoloter, thi Perserne havde ikke *l*-Lyden i deres Sprog. Efter Skudra følger Yauná takabará; Yauná er Jonerne eller en Fællesbenævnelse for Grækerne. Jonien, Yauna i Entallet, er nævnt tidligere som i de andre Fortegnelser i Forbindelse med Sparda eller Lydien, men uden Angivelse af den her forekommende Adskillelse af Öboere og Fastlandsboere. *Bara* i *takabara* er bærende, men det er uvist hvad *taka* egentlig betyder, og derfor ogsaa hvad Darius har ment med sine

Yauná takabara, som forresten efter deres Plads i Listen imellem Skudra mod Nord og Putiyá mod Syd kan have betegnet hvad ellers er udtrykt med Öboerne. Det er imidlertid i meget uegenlig Betydning, at Darius nævner Skytherne og Sakerne i Europa som sine Undersaatter, og det samme er vistnok tildels Tilfældet med de fire Folkeslag, hvormed Listen i Gravindskriften slutter, nemlig Putiyá, Kushiyá, Máchiyá og Karká. De to første maa søges i Afrika; de ere Bibelens Put og Kush, Libyer og Æthioper. Om de første bemærker Herodot (IV. 167), at Libyerne bestod af mange forskellige Folkeslag, hvoraf ikkun nogle faa vare Perserkongens Undersaatter, men de fleste bekymrede sig kun lidet om Darius; de faa undertungne vare i Skattelisten henregnede til Ægypten, hvis Naboer de vare. Af Æthioperne derimod havde vel Cambyses alt undertungnet de nærmest ved Ægypten boende, paa sit ulykkelige Tog mod de længelevende Æthioper, hvor hans Soldater i bogstavelig Forstand begyndte at opæde hinanden. Men disse Æthioper betalte ingen Skat, de bragte kun Foræringer; hvad dog vil sige, at de ikke videre erkjendte Perserkongens Herredømme. Det tredje og næstsidste Folkeslag i Listen Máchiyá er Beboerne af Maka, tildels det nuværende Mekran, som fra gammel Tid henregnede til Perserriket. Men hvor det fjerde Folk endelig skal henføres er tvivlsomt. Det er blevet søgt i Assyrien, Kolchis, Grækenland, Medien, Macedonien, Carthago og Karien. Jeg har tidligere foreslaaet Kolchis, og da Folkefortegnelserne følge en vis geographisk Orden i Anförelsen af Navnene, og da Listen nævner tre Folkeslag Libyer, Æthioper og Machier paa den yderste vestlige, sydlige og östlige Grændse af Perserriket og tildels udenfor dette, forekommer det mig naturligst, at Darius ved det sidste Navn Karká har villet betegne et Folk i det yderste Nord; men her findes netop Kolcherne, der hellerikke betalte Perserkongen Skat, men bragte Foræringer ligesom deres Naboer indtil Bjerget Kaukasos; thi saavidt strakte sig det persiske Rige, da Folkene nordenfor Kaukasus paa den Tid intet

havde med Perserne at gjöre. Denne Folkefortegnelse i Darius' Gravindskrift er saaledes vidtløftigere end de to andre; den synes at skulde give et Billede af den hele Jord fjærn og nær, hvorover Darius kaldte sig Herre; og derfor afrundes Opregnelsen af Navnene ved til Slutning at anföre de yderste Folk paa de fire Verdenshjørner. Indenfor disse yderste Folkeslag, nævnes her to Folk, som ikke findes i de andre Lister, Sakerne hinsides Havet og Skudra eller Skytherne, imod hvilke Darius foretog sit uheldige Tog 514 f. Chr. Indskriften maa derfor være senere indhugget, og da det er Darius selv som taler i denne, maa dette være skeet för 485 f. Chr., da han døde efter fulde 36 Aars Regjering. Dersom man kan troe Ktesias, levede Hystaspes endnu den Gang, da Gravhvælvingen var fuldendt; thi han skal have villet lade sig hidse op for at bese det færdige Arbeide, men en sort Slange forskrækkede de Mænd som holdt Touget, saaledes at de slap dette, og Hystaspes knustes i Faldet.

Det övrige Indhold af Darius' Indskrifter er i historisk Henseende temmelig uvæsenlig; det bestaaer af Formaninger og Opfordringer samt af Bönner til Auramazda, der paakaldes som den, der har skabt Himlen og Jorden, Mennesket og Menneskets Lykke, hvad der udviser den store Konges Fromhed. Paa den anden Side fremlyser den Vigtighed han tillagde sig, af de pragtfulde Titler han bruger; han kalder sig nemlig den store Konge, Kongernes Konge, folkerige Landes Konge, Konge over den store Jord fjærn og nær; og endvidere den eneste Konge over mange, den eneste Hersker over mange. Forresten indskrænker Indholdet sig til hans Bygningsarbeider i Persepolis, hvor han har opført en Del af Kongeborgen.

Darius' Sön og Efterfølger Xerxes arvede og brugte Faderens Titler, ligesom han ogsaa ordret anvender hans Indledningspaakaldelse til Ormazd. Hans tyveaarige Regjering (485-465 f. Chr.) var langt fra hæderlig; han havde ingen Erobringer eller vundne Slag, hvis Minde han kunde overlevere til Efterverdenen. Hans Indskrifter dreie sig ogsaa fornemmelig om hans og

Faderens Bygningsforetagender i Persepolis, og Indskriften ved Van-Söen har han ladet sætte, fordi Faderen, der för ham havde besøgt dette Sted, havde undladt at gjøre det. Fra hans Sön, Artaxerxes den langhaandede, der regjerede i 40 Aar (465-425 f. Chr.), den eneste af Akhæmeniderne för den sidste Darius, hvis Navn det persiske Folkesagn har bevaret, kjendes ingen Indskrift, ligesaa lidt som fra hans to Söner og nærmeste Efterfølgere Xerxes og Sogdianus (425—423 f. Chr.), uden det skulde være nogle smaa, som ikke indeholde andet end Navnet Artaxerxes eller Xerxes med Titlen den store Konge, Akhæmeniden. Til den derefter følgende Darius den anden Nothos maa uden Tvivl af sproglige Grunde henføres den saakaldte Vindue-Indskrift i Persepolis, der imidlertid kun indeholder de Ord: den höje Borg bygget for Kong Darius' Familie, hvorvel denne Indskrift netop findes over alle Vinduerne i den Del af Persepolis-Kongeborg, som ifølge de ældre derværende Indskrifter var opbygget af Darius, Hystaspes' Sön.

Mærkeligere er den for nylig i Susa fundne Indskrift fra Artaxerxes den anden Mnemon (405—361). Han benytter til dels den pragtfulde Titulatur og benævner sig endnu den store Konge, Kongernes Konge; men hans Lande kaldes ikke længer de folkerige, og han nævner sig ikke, som Darius og Xerxes för ham, Konge over denne store Jord fjærn og nær, men blot Konge over denne Jord; han kjendte dog en Del af Jorden, som ikke var ham undergivet. I denne Indskrift fra Susa anförer Artaxerxes II. sin Slæglinie fra Faderen Darius indtil (Artaxerxes, Xerxes, Darius) Hystaspes, og omtaler et Tempel som hans Tipoldefader Darius havde bygget og hans Bedstefader Artaxerxes I. restaureret, hvilket han, som det synes, ifølge Auramazdas Villie, havde indrettet for Miþra og Anahata og Indskriften slutter med Bön om at Auramazda, Miþra og Anahata monne beskytte ham og alt hvad han har gjort. Vi möde her to Guddomme, som ikke omtales i de ældre Indskrifter, men

begge tilhøre den ældgamle Nord-iranske Gudelære*) hvor de ere underordnede Guddomme, Personificationer af forskjellige Naturkræfter, Lyset og Vandet. I Tidens Løb synes de at have antaget en mere sandselig Skikkelse, hvorfor ogsaa, efter en Beretning hos Berosus, der er bevaret hos Clemens Alexandrinus, Artaxerxes III Ochus først skal have opstillet en Billedstøtte af Anáhita (Afrodite, Anaitis) i Babylon, og anordnet hendes Dyrkelse rundt omkring i sit Rige; men denne Indskrift fra Susa viser, at hendes Dyrkelse allerede har været saa udbredt under Faderen Artaxerxes II Mnemon, at hun saavel som Miþra kunde stilles jævnsides med Auramazda. Fra dennes Søn, den nævnte Artaxerxes Ochus (361—338) haves endelig en Indskrift, som findes i Persopolis, saavel paa den Bygning, der var opført af Darius og bærer Indskrifter fra hans Søn Xerxes og dennes Sønnesøn Darius den anden, som paa det lige for denne liggende Fundament til en anden nu forsvunden Bygning. Denne Indskrift begynder med den alt af Darius og Xerxes brugte Paakaldelse til Ormazd, giver dernæst Kongens Tittel paa samme Maade som Faderen Artaxerxes den andens Indskrift, samt hans Slægtlinie indtil Hystaspes Fader Arsháma; den omtaler dernæst et Bygningsforetagende, og slutter med en Bön til Auramazda og Miþra om deres Beskyttelse. Denne Indskrift ligesom ogsaa Faderens fra Susa adskiller sig fra de ældre Indskrifter ikke blot ved denne Omtale af nye Guder, men ogsaa ved et höist besynderligt Sprog opfyldt med Barbarismer, der tydeligt vise at begge ere indhugne af en Fremmed, ukjendt med det oldpersiske Sprog; og idet en saadan Forhaanelse mod deres Mordersmaal taaltes af to paa hinanden fölgende Konger, röbes derved tillige Akhæmenidernes Udartelse, som ogsaa faa Aar efter Artaxerxes' Död overlod det af Cyrus samlede og af Darius bevarede Rige som et let Bytte til Alexander den store.

---

*) Jfr. Oversigten for 1852, S. 252, 257.